

СТАНОВИЩЕ

**от доц. д-р Живко Димитров Жеков, МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“
- Варна**

на дисертационен труд на тема
**„ПРОСОЦИАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ В
ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП В КОНТЕКСТА НА ОБЩАТА ПОДКРЕПА ЗА
ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ“**

за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“**
в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.2. Педагогика – научна специалност
„Специална педагогика“

Автор: Станислав Петров Пандин

Научен ръководител: доц. д-р Генчо Вълчев

1. Обща характеристика на труда

Представеният за защита дисертационен труд е педагого-психологическо изследване, разкриващо същността на просоциалното поведение на учениците от гимназиален етап на училищното образование. То е израз на научния интерес на докторанта към проучване същността и спецификата на просоциалното поведение на учениците от гимназиален етап на училищното образование.

Представената работа има за цел да проучи възможните пътища за формиране на алтруистични нагласи при учениците от гимназиален етап на училищното образование въз основа на организирано обучение, като част от общата подкрепа за личностно развитие на учениците на територията на училищата у нас.

В структурно и съдържателно отношение дисертационният труд отговаря на всички изисквания за подобен род научни разработки. Общият му обем е от 218 страници, включващи 196 страници текст, структуриран в увод, четири глави, изводи, заключение, литература и 22 страници приложения. В текста на дисертационния труд са включени 17 фигури (диаграми), в приложенията – 2 таблици, 3 бланки въпросник за алтруистични нагласи в юношеска възраст и 25 снимки. Използваната литература включва 156 единици, от които 58 източника на кирилица и 98 на латиница.

2. Актуалност на дисертационната разработка

Настоящата работа разглежда просоциалното поведение на юношите (8-12 клас) като процес на себепознание, продължаващ през целия гимназиален етап, в рамките на общата подкрепа за личностно развитие на учениците, благодарение на който се формират Аз-образа и Аз-концепцията. Развиването на просоциално поведение в юношеството предполага натрупването на знания и изграждането на социални умения, свързани с многообразието в житейски план, които от своя страна подпомагат личностния избор в настоящето и бъдещето. То е структуроопределящо звено на ученето през целия живот. Полагат се основите

на стратегическото планиране, разумния избор и вземането на решения за помагащи действия. Процесът е подготовка за предизвикателствата в житейския път, който предполага постоянно променящи се и надграждащи личностни умения в рамките на промените в социалната среда.

3. Съдържателни аспекти и приноси на дисертационния труд

Внимателното запознаване с труда оставя впечатление за компетентно замислена и интелигентно реализирана научна разработка.

Теоретичната рамка на труда включва увод, четири глави, заключение, литература и приложения.

В увода са представени методите и методологията на дисертационното изследване. Посочени са обектът, предметът, целта и подцелите, задачите, и хипотезата на дисертационното изследване. Част от посочените подцели се припокриват със задачите на изследването.

В Първа глава са дефинирани основните понятия емпатия, алтруизъм и просоциално поведение, като са представени гледните точки и определения на различни автори. Представено е и формиране на алтруистичните нагласи в развитието на личността. Изясняват се двете парадигми за просоциалното поведение на човека, като се посочват и причините за неговото възникване и развитие.

Разгледани са различни модели, отнасящи се до човешкото поведение. Нагласите, мотивите и потребностите са обосновани като основни детерминанти на просоциалното поведение. Изследвана е взаимовръзката между социализацията и просоциалното поведение, като са анализирани възможностите на обучение към развиване на просоциално поведение на ниво личност и на ниво група. Обоснована е връзката им с емпатията. След направения теоретичен анализ, докторантът стига до извода, че организираното обучение към развиване на просоциално поведение на учениците от гимназиален етап на училищното образование следва да се разглежда като процес. Като специална форма на преподаване и усвояване на опит, насочен към овладяване на знания, умения и навици, към развиване на способности, при които се интегрира оценка на просоциалното поведение и развитието на стратегии за поощряването му.

Във Втора глава е представен обзор на класическото и съвременно приобщаващо образование. Направен е съпоставителен анализ на развитието на концепцията за приобщаващо образование в различни държави, като са представени и съвременните тенденции за приобщаващо образование. Представени са нормативни документи, регламентиращи обществените отношения в рамките на предоставянето на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, като част от структуроопределящите звена на приобщаващото образование в образователните институции и центровете за подкрепа в Република България. Посочени са някои проблеми от практическо естество при предоставянето на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в образователните институции у нас, като докторантът обобщава, че с днешна дата у нас ресурсите – образователен и човешки фактор –

са ограничени, което дестабилизира процеса на приобщаващото образование на територията на много населени места в Република България. Представена е идеята за организирано обучение към поощряване и мотивиране на просоциално поведение, което следва да задава уникален психо-емоционален и когнитивен облик у ученика (емпатия, инсайд, катарзис), като с това следва да се развива групова принадлежност.

Проблемът с идентичността е основен за периода на юношеството (8-12 клас). Организираното обучение към развиване на просоциално поведение на учениците от гимназиален етап на училищното образование като част от общата подкрепа за личностно развитие на учениците, следва да подпомага процеса на формирането на структурните параметри на Аз-концепцията на полето на юношеската психика (14-19 години), както и идентифицирането с групата (клас/паралелка, ученическо самоуправление, неформални ученически субкултурни групи). За тази цел е проведено диагностично изследване за оценка и усъвършенстване при конструирането на емпирико-теоретичен педагого-психологически модел за развиване на просоциално поведение на учениците от гимназиален етап.

В Трета глава - „Емпирично изследване за конструиране на модел за развиване на просоциално поведение на учениците от гимназиален етап“, за целите на изследването е проведена пряка групов анкета в три етапа (през септември 2018 г., през януари 2019 г. и през април 2019 г.) с ученици от 8, 9, 10, 11 и 12 клас на 2. СУ „Академик Емилиян Станев“, гр. София. Процедурата на диагностичното изследване е изпълнена от класните ръководители в часа на класа, след проведен предварителен инструктаж. В емпиричната извадка са включени 384 респонденти в първи етап, 362 респонденти във втори етап (двама ученици със специални образователни потребности) и 368 респонденти в трети етап. Проведената авторска анкета „Въпросник за алтруистични нагласи в юношеска възраст“ се състои от седем въпроса, формулирани с цел да се получи обективна и надеждна оценка на базата на най-често срещаните отговори и преобладаващо мнение на учениците за участието им в просоциални инициативи: в рамките на класа; в рамките на неформални/субкултурни училищни групи; на ниво ученически съвет/парламент. Четири от въпросите са отворени и предоставят възможност на учениците от гимназиален етап на училищното образование да опишат просоциалните инициативи, в които са участвали.

Като изследователски инструмент е използван методът на допитването – пряка групов анкета в три етапа.

Диагностичното изследване демонстрира нова визия за стимулиране на просоциалното поведение на юношите, посочва основните насоки и проблеми в процеса на педагогическата работа, анализира основните тенденции и необходимата промяна, като се фокусира върху социалната значимост на темата. На база на получените резултати и направените изводи могат да се дефинират

препоръки за усъвършенстване на технологията на приложението на обучение към развиване на просоциално поведение на учениците.

За обработване на резултатите от диагностичния срез са използвани програмният продукт ANOVA и Excel. Оценката се извършва на базата на три показателя. Би било добре, ако се използват и други статистически методи за обработка на резултатите от изследването, които биха дали по-голяма яснота за взаимовръзките.

Диагностичното изследване не претендира за представителност. Имайки предвид субектния характер на оценките то задава ориентируваща картина за отношението на учениците към просоциалните прояви.

Резултатите са представени чрез различни схеми и диаграми, като са анализирани от докторанта, което прави добро впечатление за неговите умения за интерпретация на данните. В общия контекст нагласите на учениците от гимназиален етап на училищното образование към просоциалните прояви са положителни, на базата на които докторантът прави изводи в образователен и житейски аспект.

За целите на диагностичното дисертационно изследване са реализирани и четири фокус групи, които са използвани като допълнителен диагностичен метод за проверката на хипотезата на дисертационното изследване, както и за разработването на въпросите в анкетните карти. Този формат на взаимодействието на участниците гарантира спонтанната изява на непринудени и аргументирани отговори на база факти.

Въпросите към 2, 3 и 4 фокус групи са идентични. Разлика има само с въпросите на първата фокус група.

Докторантът прави подробен качествен анализ на резултатите от четирите фокус групи. На базата на изказаните мнения са формулирани въпроси при изготвянето на анкетното проучване в три етапа, с цел проследяване динамиката на просоциалните прояви сред учениците.

В Четвърта глава докторантът ни представя: обща характеристика; концептуална рамка за развиване на просоциално поведение на ученика; съдържателна рамка (знания, умения, компетентности) в: областта на личностното развитие, процеса на обучение, критерии за оценка на просоциалното поведение на ученика, както и равнищата на емпирично знание, интелектуална, комуникативна, кооперативна и личностна рефлексия. Описана е и релацията – самооценка – оценка, като педагогически похват в контекста на личностната рефлексия. Представена е и процесуална рамка на емпирико-теоретичния модел, включваща различни методи. Описани са и различни форми на педагогическо взаимодействие като: дебат, ученическа конференция и консултация. Представени са и похвати на педагогическо взаимодействие: указание, поощрение и въпросът като похват. Предложени са: проактивни дейности на педагогическо взаимодействие, както и теми за часа на класа в рамките на обучението към развиване на просоциално поведение.

Докторантът представя и ограничения за приложение на емпирико-теоретичния педагого-психологически модел.

В заключението на базата на получените данни авторът потвърждава работната хипотеза, че е възможно по емпиричен път да се определи относителният потенциал за просоциална активност на ученика, респективно на класа/паралелката, неформалната ученическа група и ученическото самоуправление.

Предложеният модел кореспондира със съвременните измерения на приобщаващото образование. Получените емпирични данни не потвърждават твърдението, че всеки ученик в гимназиален етап на училищно образование има толкова специфични особености, че изисква индивидуален подход към формиране на алтруистични нагласи. Това отразява до голяма степен общите методологични закономерности, както и груповия характер на процеса на развиване на просоциално поведение.

Чрез направените обобщения авторът стига до основния извод, че чрез усъвършенстване на механизмите на общата подкрепа за личностно развитие в процеса на приобщаване на ученика се интензифицира дейността на учениците.

Посочените в дисертационния труд теоретични и практико-приложни приноси приемам частично.

Представените публикации (общо 6, от които 2 под печат, 4 самостоятелни и 2 в съавторство) са в контекста на докторската дисертация.

Авторефератът (в обем от 48 стр.) отговаря на изискванията за обобщено представяне на труда.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Дисертационният труд показва, че докторантът Станислав Падин притежава задълбочени познания по темата на дисертацията. Смятам, че кандидатът отговаря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на Тракийски университет.

След изтъкнатите аргументи, както и на базата на цялостната положителна оценка за извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор” на Станислав Падин в професионално направление 1. 2. Педагогика - Специална педагогика, за което давам и своя утвърдителен вот.

гр. Варна
07.02.2023 г.

доц. д-р Живко Жеков: